

a családi triászra: Takler Ferencre és két fiára); „*W*” *cuvée*, 1998. (Vesztergombi Pincészet, Szekszárd; B. 2001: 191).

Irodalom:

- B. 2001 = Borkalauz 2001. Szerk. DR. ROHÁLY GÁBOR – DR. MÉSZÁROS GABRIELLA. Akó Kiadó, Budapest.
 B. 2002 = Borkalauz 2002. Szerk. DR. ROHÁLY GÁBOR – DR. MÉSZÁROS GABRIELLA. Akó Kiadó, Budapest.
 B. 2003 = Borkalauz 2003. Szerk. DR. ROHÁLY GÁBOR – DR. MÉSZÁROS GABRIELLA. Akó Kiadó, Budapest.

KIRICSI ZOLTÁN

GALGÓCZI ERZSÉBET: EZ A HÉT MÉG NEHÉZ LESZ A REALITÁS ÉS A FIKCIÓ SZEREPE AZ ÍRÓI NÉVADÁSBAN

GALGÓCZI ERZSÉBET azt vallotta magáról, hogy „Magyarországon én vagyok az első paraszt származású nőíró” (Elválltam a sorsom 1999). KARINTHY FERENC viszont a Galgóczyval készített interjúnak ezt a címet adta: „Az utolsó paraszt” (Elválltam a sorsom 1999). Írásai valóban igazolják a paraszti sors melletti teljes elkötelezettséget, a paraszti erkölcs, értékrend vállalását. A parasztember arra volt büszke, hogy neki senki nem parancsol, ő a maga ura. Azonban aki ismerte ezt a világot, tudja, hogy szigorúan zárt életforma volt, minden cselekedetet, viselkedési megnyilvánulást ezer íratlan törvény szabályozott. Itt minden ember egy hierarchikusan rendeződött közösség apró egységeként létezett, mindenki pontosan tudta a saját és társai helyét, ismerte a szokásrendet, amely szerint élnie kellett. Ez adta a paraszti életforma erejét, kemény erkölcsi rendjét, ugyanakkor ettől tudott elviselhetetlenné, fojtogatóvá válni. Galgóczy Erzsébet maga is hasonló közösségből nőtt ki, személyisége itt formálódott meg: önálló, öntörvényű, megalkuvást nem tűrő, mégis a felnevelő közösségben, szülőföldjében gyökerező, ahhoz ezer szállal kötődő, annak értékrendje szerint élő, azt belső meggyőződéssel elfogadó és megőrző ember volt. „Szülőföldjéről hozta makacs következetességét, konokul tiszta világszemléletét, kérlelhetetlen őszinteségét. Azok közé a mai magyar írók közé tartozik, akiknek írásművészetét a kezdetektől meghatározza a szülőfalu tája, nyelve, lakossága.” (L. G. 1978. Magyar Nemzet.)

1930-ban született Ménfőn. A szülőfalu Győrtől délre 9 km-re található. 1934-ben az egymással addig is szoros kapcsolatban álló három község: Ménfő, Csanakfalu és Csanakhegy Ménfőcsanak néven vált egy településsé. Mindhárom falu 18. századi pecsétjében közös elem a szőlőfürt, az itt élő emberek az Árpád-kor óta foglalkoznak szőlőtermesztéssel. Vízmosta löszdombok és festői szépségű völgyek, valamint a Rába menti rétek, szántók jellemzőek a tájra. 1971-ben Győrhöz csatolták a falut.

Az „Ez a hét még nehéz lesz” kötet (GALGÓCZI 1981) öt kisregényét – „Félúton”, „Pókháló”, „Kinek a törvénye?”, „Közel a kés” és „Szent Kristóf kápolnája” – válasz-

tottam ki elemzés céljából. Azt vizsgálom meg, tükrözi-e a szereplők neve az író otthonosságérzetét, a szülőföldről ragaszkodását, igaz-e, hogy Galgóczi művei gyakran közelebb állnak a szociográfiához, mint a szépirodalomhoz. Hordoz-e a névtípus, a névhangulat, a név jelentése a korról, a társadalomról megfogalmazott kritikát, van-e üzenete, stílushatása a névnek?

A művek 1960 és 1980 között játszódnak. A helyszín mindig az író szülőfaluja, Ménfőcsanak. Apró mozzanatokból és főként a nevekből – elsősorban a földrajzi, másodsorban a családnevekből – jól felismerhető a község. Az első négy alkotás fő gondolata a falu értékrendjében egyre erősebben mutatkozó válságot – amelyet a termelőszövetkezet kényszerű megalakulása okozott – tárja elénk az egyén és a közösség szempontjából közelítve, igyekszik azt megérteni és értelmezni. A megválasztott tsz-elnökök előtt megoldhatatlan nehézségek tornyosulnak, a közösség addigi erkölcsi rendje teljesen összezavarodott. Ezt mondja Dani, az elnök a vele vitatkozóknak: „Azt mondta az anyám tegnap, az én tisztességes anyám: – Látod, ha nem volnál elnök, most mi is lophatnánk, éppúgy mint más” (Félúton: 144). Tíz évvel később sem egyszerűbb a helyzet (Pókháló, Kinek a törvénye?), újabb megoldhatatlannak tűnő gondok kerülnek felszínre. Az utolsó kisregényben (Szent Kristóf kápolnája) szintén szerepel a tsz-elnök, de csak azt tudjuk meg róla, hogy arisztokrata származásra utaló neve van, és kedves, segítőkész, de szomorú szemű ember. A falu életéből is kirajzolódik néhány jellemző vonás, ebben a műben azonban egy szűkebb keresztmetszetű, de mégis nagy intenzitású cselekménysort ismerhetünk meg.

A kiválasztott öt kisregényben megvizsgálom az előforduló összes tulajdonnevet, a személyneveket, azok szólító és említő formáit, az állatneveket, földrajzi neveket, a címeket, márka- és intézményneveket.

1. Személynevek

1.1. Kételemű nevek

Galgóczi viszonylag kevés szereplőt nevez néven. Különösen igaz ez a megállapítás a teljes néven megjelölt szereplőkre. Az öt kisregényben együtt 29 férfi szereplő fordul elő család- és hivatalos keresztnéven megnevezve, tehát teljes néven. Ennél valamivel több az olyan kételemű nevek száma, amelyekben a keresztnév becéző formájú. Ha megnézzük azokat a jeleneteket, ahol a teljes név előkerül, megállapítható, hogy egy részük hivatalos szituáció: például *Madarász Dániel* és *Potyondi István* bemutatkozása. Később az utóbbi csak *Potyondi*-ként kerül említésre, az előbbi hol *Dani*, hol *Madarász Dani* vagy a *Madarász fiú* formában. Másik részük olyan, amelyben a szereplők nincsenek jelen a beszélgetésben, csupán említik őket. Megfigyelhető az is, hogy ezek a személyek többnyire idegenek: *Dobrován Ervin*, a járási földmérő, *Malicska József*, a korábbi pap, *Somorjai Antal*, a nem falubeli sógor, *Szabó Lajos*, a szomszéd falu elnöke, *Pálffy István* gróf, *dr. Eszéki József* püspöki helynök, *Balogh Rafael* szerzetes... Tehát vagy nem aktív szereplői a regénynek, vagy idegenek, nem falubeliek. A 29 névből 14-re igaz ez a megállapítás.

A női szereplők esetében még kevesebb a vezeték- és keresztnéven nevezés. *Mók Anna* még az Alföldön dolgozik, mikor a párttitkár megpróbálja emlékezetébe idézni a lány nevét, *Tűű Zsófia* és *Linkai Pálné* neve csak bemutatkozáskor hangzik el ebben az alakjában. *Décsi Iring* művésznőt és *Szikora Lenke* helybeli parasztasszonyt, valamint a meghalt méltóságost: *Szemerédy Szemerédy Kálmánné báró Ágasváry Amáliá-t* csak emlegetik. *Biró Andrásné-t* végig *Regina néni*-ként szólítják és említik a mű szereplői, a hivatalos asszonynev csak a tsz-irodába való beidézéskor hallható. Összesen hét teljes, nem becézett keresztnevű női név kerül be a művek szövegébe.

1.2. Egyelemű nevek

1.2.1. Családnév

A férfiaknál, de az asszonyoknál is gyakori említőnévként a családnéven nevezés. Főként elmondható ez az öregebbekről. A férfiak neve elé sokszor szinte állandó jelzőként oda kerül az *öreg* melléknév: *az öreg Csermák, az öreg Koller, az öreg Szekeres, az öreg Vád*. Sőt a gróftól így emlegetik: *az öreg méltó*. A kisbetűs írás és a köznévi tartalom ellenére, a *méltóságos*, illetve annak lerövidítése – *méltó* – valójában funkciója szerint az adott szituációban tulajdonnév.

Az asszonyok megnevezésénél is megfigyelhető az egyelemű névvel történő azonosítás: *Limpárné, Madarászné, Makainé*. A legtöbb esetben nem is tudjuk meg a keresztnévüket, egyedül *Madarászné* elbeszélésekor derül ki, hogy őt *Katicá-nak* szólítják a faluban.

A családnévek többes száma szintén jellemző említőnévi forma: *a Limpárok, a Wölfingerek, a Lestyánok, a Szemerédyek, a Pálffyak*. Ez a névtoldalékolás – mintha köznévv volna az említett szó – és a határozott névelő használata az egész családot magába sűrítő és főként a múltra vonatkozó jelentést vesz fel. *Gyomlaiék, Rejzerék, Mednyánszkiek* megnevezés csak a jelenre és a faluban élő családtagokra értelmezhető. Ebben az értelemben elmarad a nyugati nyelvterületre oly jellemző határozott névelő használata, a toldalékolás is a családnévek esetében megszokott lesz. „Anyám famíliája, a *Wölfingerek*, híres templomjárók voltak...” (Közel a kés: 296). „...estefelé ballagok haza, hát már *Gyomlaiék* előtt hallom...” (Közel a kés: 283).

1.2.2. Keresztnévek

Az elnökök neve. Üzenet értéke van annak, hogy az író milyen nevet ad a tsz-elnököknek. Az első négy kisregény mindegyikének tsz-elnök a főszereplője: *Madarász Dani, Niklai Géza, Máté, Szalánczki János*. Az ötödikben csupán egy kedves mellékfigura az elnök: *Bottányi Károly*. Egyedül *Máté elvtárs* keresztnévét nem ismerjük, a másik három leggyakrabban keresztnéven szerepel. *Dani-t*, a „Félúton” főalakját mindenki szereti a falujában, *Dani, Danikám*, sőt az öreg csősz csak egyszerűen *fiam-nak* szólítja. Hasonlóan a *Pókháló* elnökét is a keresztnévén szólítják: *Géza, Gézuka*. A „Közel a kés” elnökét *Jani-nak*, a vele egykorú kocsmáros pedig *kispajtás-nak* szólítja, miközben melegen megszorítja a kezét. *Máté* viszont egyértelműen negatív alak, ugyanígy *Gönczi*, aki a Megyei Tanács osztályvezetője a kisregényben. Ők kizárólag családnéven szerepelnek, gyakran az *elvtárs* névkiegészítővel együtt.

A „Kinek a törvénye?” szereplői. A *Máté*val kapcsolatos írói névadás stílushatása még erőteljesebben kirajzolódik, ha nem csupán a többi elnökkel állítjuk szembe az ő néven nevezését, hanem ugyanannak a regénynek más neveivel vetjük össze. A becsületes, tragikus sorsú fiatal rendőrt *Andris*-ként ismerjük meg. Az idős tsz-tag először *elvtárs*-nak nevezi, majd *öcsém*-nek, de végig magázza. „Jó napot, *elvtárs!* Jöjjön már, üljön az asztalunkhoz, igyék meg egy pohár sört.” (Kinek a törvénye? 267.) „...Ejnye, *öcsém*, ha nem haragszik, üljön már le közénk...” (Uo. 268.) Ezzel szemben *Máté elvtárs*, a Kossuth-díjas tsz-elnök azonnal letegezi, és lekezelően bánik vele. „Ide figyelj, *öcsikém!* Ebben a faluban az a törvény, amit én csinálok! Megértetted?” (Uo. 239.) A kicsinyítő képzős forma stílushatása erőteljes, jellemzi az elnök öntelt viselkedését, míg az egyszerű parasztember megszólalása a közvetlenséget, a másik ember iránti tiszteletet fejezi ki. Az elnök és családja jellemzését szolgálja az a jelenet, amely a 22 éves rendőr halála után zajlik le közöttük: „Hogy hívták ezt a gyereket? [ezt a feleség kérdezi] *Máté* kérdően pillant a kislányára, az meg őrá, s mindketten zavartan elfordítják a fejüket” (Uo. 276.) Már hetek óta kapcsolatuk volt a fiatal rendőrrel, igaz, hogy kihasználták, semmibe vették, de falusi környezetben a mindenkire vonatkozó tisztesség szabályát sértették meg azzal, hogy még a nevét sem kérdezték meg. Ebben a regényben egyetlen kételemű név fordul elő: *Fekete Ubul*, így hívják a fogtechnikust. A falusi nevek között ennek különösen nagy a stílusértéke. Városi, idegen hangzású, megmosolyogtató. A többi szereplőnek – *Andris*-hoz hasonlóan – csak a keresztnévét ismerjük. Az idős parasztember *Miska*, a kocsmáros *Dénes*. Mindegyik a kordivatnak megfelelő, a falusi környezetben megszokott. Az viszont, ahogy az elnök nevezi *Dénes*-t, már eltér a falu eddig szilárd rendjétől: *Deni*-nek szólítja. A kocsmáros rá is szolgált erre, hiszen egy haszonleső, ügyeskedő figura, az elnök köréhez tartozik, lopott húsból főz a nép körében *vörös báró*-nak nevezett elnöknek és elvtársainak. Csalás árán gazdagodott meg, más mint a többi falusi, ezt a szólítónév is visszatükrözi. Még egy férfinév kerül elő: *Zolika*, ő volt korábban a főkönyvelő a termelőszövetkezetben. Róla az elnök felesége mesél nagy szeretettel.

Galgóczi e néhány művében a főkönyvelők neve eltér a falu normájától. A „Pókháló”-ban *Csorvás Tibor*-nak hívják, de csak *Tibiké*-nek szólítják. A név azt az információt sűríti magába, hogy viselője falubeli, gyerekkorától ismeri mindenki, de azt is, hogy viselkedéskultúrája – a piperkőc öltözködése miatt – eltér a kortársaitól. Sőt a kirívó névvel megjelölt személyről később kiderül, hogy becsstelen, megalkuvó, jellemtelen ember. Visszatérve az előbbi műhöz még a női neveket érdemes megfigyelni. Kevés van belőlük: *Rózsika* az elnök felesége, *Zsóka* a 17 éves lánya, *Bözsike* *Andris* nővére, *Ági* annak kislánya, *Iréнке* Gönczi titkárnője és *Mári néni*, aki nem konkrét személy, általánosságban a pletykás falusi öregasszonyt testesíti meg. Látható a nevek életkort jelölő szerepe: *Ági*, *Zsóka* lányok, *Iréнке*, *Rózsika*, *Bözsike* fiatalasszonyok, nevük hagyományos, de a kicsinyítéssel mégis újszerűbb, *Mári néni* öregasszony.

Az előforduló férfi keresztnevet tükrözik a kor névdivatját. *István* (5), *Antal* (5), *József* (4), *Imre* (3), *András* (3), *Dénes*, *Ferenc*, *György*, *Kálmán*, *Lajos*, *Mihály*, *Péter* (2-2), *Géza*, *János*, *Károly*, *Pál* egy-egy személyhez kötődnek. Még a gyakoriságuk is nagyrészt egybeesik a hatvanas, hetvenes évek falusi névhasználatával. Valószínű, hogy a *János* és a *Pál* az itt tapasztaltnál gyakrabban használt név lehetett. De ebbe már beleszólt az írói szubjektivitás is: látható, hogy Galgóczi egyik kedvelt neve az *András*,

mégpedig *Andris*-ként becézve. Legbecsületesebb, legrokonszenvesebb hősei ezt a nevet viselik. Így hívják az öreg csőszöket, illetve a fiatal rendőrt.

Egy személyhez kötődő különleges, ritka, a falu társadalmában szokatlan nevek is találhatóak a kisregényekben. *Fidél* és *Félix* név a grófi család (*Pálffy* és *Szemerédy*) tagjait jelöli; *Ervin*, *Miklós* és *Ubul* városiak; *Tibor*, *Zoltán* falusiak ugyan, de tanult emberek; *Rafael*, *Egyed* és *Timót* egyházi személyek.

A női keresztnévek gyakorisági sorrendje a következő: *Katalin*, *Zsófia* (3-3), *Anna*, *Ágnes*, *Erzsébet*, *Irén*, *Julianna*, *Piroska*, *Regina*, *Rozália* (2-2), *Amália*, *Eszter*, *Glória*, *Iring*, *Lenke*, *Marcella*, *Sarolta*, *Terézia*, *Zsuzsanna* (1-1).

A családi összetartozást tükrözi a többes szám első személyű birtokos személyjellel ellátott határozott névelős keresztnév: a *Kálmánunk*, a *Katink*, így emlegetik a testvért, és névelő nélkül, ha szólítják: *Ágnesunk*, *Tercsink*.

1.2.3. Becézőnevek

A férfiaknál leggyakoribb az *-i* képzős forma: *Anti*, *Dani*, *Feri*, *Gyuri*, *Jani*, *Józsi*, *Miki*, *Pali*. Jellemző még a *-ka*, valamint az *-a* képző használata: *Jóska*, *Miska*, *Pista*, *Zsiga*. Ők mindannyian felnőtt férfiak, mindegyik becéző névalak megszokott falusi szólító- és említőnév. Kevésbé szokványos az a mód, amikor felnőtt férfiak szólítására a már becézett (*-i*, *-u* képzős) alakhoz még *-ka* kicsinyítő képzőt tesznek. Saját tapasztalataim szerint falun ebben gúny, a férfiak társadalmából való kirekesztés fogalmazódik meg. Néhány esetben Galgóczi is ezt a hatást akarja kiváltani a becézéssel. A már említett *Tibike* egyértelműen ezt sugallja, a *Sanyika* kevésbé, ebben a nagynéni szeretete és a régi megszokott névhasználat jelentkezik, a *Gézuka*, *Zolika* inkább a közösséghez tartozást, a beszélő megszólított iránti ragaszkodását fejezi ki. Míg a játékos formájú *Bózszi*, *Bózsikám* a szoros barátságot jelzi, addig a két ember közös, de a falu felfogásától eltérő világlátását tükrözi a szólító szájából elhangzó *Deni* forma. A *Sanci* képzésű becézés ritkább, a *Piku* és a *Tipóka* csak egy-egy személyre vonatkozik.

A gyerekeknél elkülönül a kamasz fiúk – *Peti* és *Ferkó* – becézése és a kisebbek szólítása: *Imike*, *Lalika*, *Péterke*, *Tónika*.

A női neveknél szinte mindegyik becézett formájú. Ez alól főként a faluközösségbe nem épült szereplők neve a kivétel: *Amália grófné*, *Iring művésznő*, *Glória nővér*, az apáca. *Regina nagyságos asszony* az első műben természetesen csak így említődik, túlságosan gazdag az egyszerű emberek számára. Becézés nélkül használatos a *Regina* név akkor is, amikor a „Pókháló”-ban egy parasztasszonynak adja az író ezt. Nem becézi a *Lenke* névalakot, talán mert úgyis annak érezzük, valamint indokolhatja a viselője sok rossz tulajdonsága is.

Leggyakoribb a *-ka*, *-ke* kicsinyítő képző használata. Sokszor előfordul az *-i*, *-us*, *-is* képző után, de a hivatalos névhez kapcsolódva is: *Annuska*, *Bózsike*, *Irénke*, *Ircike*, *Mariska*, *Piroska*, *Rózsika*, *Veronka*, *Zsófi*ka. Szintén sokszor olvasható az *-i* képzős becézés: *Ági*, *Juci*, *Kati*, *Mari*, *Mári*, *Rozi*, *Sári*, *Zsófi*. Jellemzőnek tűnik a *-csi*, *-csa* és a *-ca* képzős változat is: *Julcsa*, *Tercsi*, *Börcsi*, *Katica*, *Marica*. Egy névnel alkalmazza az író az *-ó* képzős becézést, ez szokatlan itt e tájon, ezzel is érezteti az író, hogy idegenből jött személyről van szó: *Piró*, néha *Piróka*. Nagyon gyakori volt az *Erzsébet* beczésére használt *Liszka* vagy az idősebbek által viselt *Marcella Cella* formájú rövidítése. Viszont

a *Zsuzsa* rövidült forma fiatalos és divatos név a hetvenes években, illik a regény 28 éves tanárnőjére.

A névhasználat tükrözi az életkort. Kislánynév: *Ági, Kati*, Fiatal nők: *Zsóka* (17), *Zsuzsa* (28) és *Zsófi* (32), őt néha *Zsófiká*-nak szólítják. A fiatalasszonyok kivétel nélkül becézett néven szerepelnek: *Annuska, Tercsi, Veronka, Rózsika*... A középkorúak és öregek említése vagy a *néni* kiegészítéssel: *Ágnes néni, Rozi néni, Julcsa néni* (szólításuk is), vagy a férjezett vezetékneven történik: *Makainé, Limpárné*... A tsz-elnök feleségek neve *Annuska, Rózsika*, míg az édesanyjuk *Katica* és *Marica*. Jól látható az *Ági*-tól az *Ágnes néni*-ig, *Kati*-tól a *Katicá*-ig vezető névhasználati szokás. Egyedi becézési forma a *Móka*: *Mók Anna* nevéből játékosan formálták, illetve a *Zsófi*-nak mondott *Fuszulyka*.

A gyerekek emlegetése jól tükrözi a falu szokásrendjét, világfelfogását, őket elsősorban a szülők neve alapján ismerik. Több esetben találunk példát a körülírással névhasználatra és a köznévi tartalmú szó tulajdonnévként való alkalmazására: a *Kelemen* (vezetéknév) *gyerek, a Varga Mariska fia, a Limpár Kálmán kisebbik fia*.

1.3. Névkiegészítők

A faluban nevelkedett fiatal férfiak az idős embereket a keresztnévhez illesztett *bátyám, néném* köznévi kiegészítéssel szólítják meg: *Pista bátyám, Liszka néném*. Az öregek *fiam*-nak, *öcsém*-nek szólítják azt, akit szeretnek, becsülnek.

A kornak megfelelően sokszor kerül a név mellé névkiegészítőként az *elvtárs* köznévi. A faluban ez csak ismeretlen személyre vonatkozhat vagy nagyon hivatalos szituációban alkalmazzzák. Viszont a lopáson kapott agronómus minden járási, megyei káder vagy hivatalnok neve után kiteszi: „...*Vincellér elvtársnak, Szabó elvtársnak, Csóka-Szabó elvtársnak, Borocsai elvtársnak, Gelencsér elvtársnak, Csegei elvtársnak, Buzsáki elvtársnak, Furján elvtársnak, Kontra elvtársnak, Szalmahegyi elvtársnak, ...Lehőtz elvtársnak, Ócsag elvtársnak, Haragos elvtársnak*” (Pókháló: 164). Ezek között evokatív erejű, a kort megidéző beszélő nevek is vannak: *Furján, Szalmahegyi, Haragos*. Az *úr* megnevezés is elhangzik néhány névhez kapcsolódva: *Sáray úr*, az idős főkönyvelő, akinek 1945 előtt 400 holdas mintagazdasága volt, a tsz-ben is *úr* maradt. *Pellek Gyuri*-t, az elhanyagolt külsejű tehenest *Regina nagyságos asszony Pellek úr*-nak szólítja. Kicsit groteszk a jelenet, mint amilyen a körülöttük zajló élet. Természetesen a grófort, esperest ugyancsak *úrnak* szólítják – *esperes úr* –, így is emlegetik.

1.4. Ragadványnevek

Kevés ragadványnév található a művekben. Valódi ragadványnév csupán kettő akadt: *Bajszatlan Kelemenék* és *Szivás* ('szilvás'). Ez utóbbira magyarázatot is kapunk: nagy lila szemölcs volt az illető férfi arcán. A többit a kisbetűs írásmódja miatt sem sorolhatjuk egyértelműen ebbe a csoportba, ugyanis az írásmód biztosan tükrözi az írói szándékot: *a ferde nyakú Zsibrik, a ferde nyakú, az öreg sánta Józsi bácsi, az Öreg utcai Burkali*. Viszont a tulajdonnévi jelleget igazolja, hogy ezek ismétlődően jelennek meg a névvel együtt, annyira állandósultak ebben a formában, hogy a vezetéknev elhagyása esetén is identifikálják, mindenki tudja, kit ért a beszélő a *ferde nyakú* megnevezés alatt.

Női nevek mellett sem gyakori, az előforduló néhány megnevezés sértő, csak említéskor használható: *a nagyposfájú Ircike, a rengő húsup Limpárné*.

Azt láttuk, hogy a keresztnévek és a becéző formák tükrözik a kort. Vajon mennyire jellemzőek a kisregények családnevei Galgóczi Erzsébet falujára? Sok névről megállapítható, hogy ma is létező, némelyik egészen gyakori név Ménfőcsanakon. Ilyen például: *Kelemen, Prohászka, Madarász, Csiszár, Máthé, Mező, Tar...Limp, Koller*. De a környéken és főként Győrben megtalálható a *Limpár, Pellek, Mók* családnév is. Az író keresztnévként alkalmazza a *Dénes* és *Dávid* nevet. Ezek vezetéknevként szintén gyakoriak az író falujában. Galgóczi minden művében a tényfeltárára, szociológiai hitelességre törekszik. A nevek is ezt az üzenetet hordozzák, részben meglevő, a falu névkincsében fellelhető családnévvel jelennek meg szereplői, részben olyanok, amelyeknek realitása nem vonható kétségbe. Ilyen például a helynévből *-i* képzővel alakult családnevek tanúsága: *Apáti, Potyondi, Somorjai, Niklai, Linkai*. Ezek a családnevek megyei vagy dunántúli helynevekre vezethetők vissza. Mindenki előtt egyértelmű, hogy a *Szemerédy grófok* alatt a falut birtokló Bezerédj családot kell érteni. Több német hangzású családnevet olvashatunk (*Cimmer, Keisinger, Koller, Reisinger, Rejzer, Wölffinger*), ennek okát maga az író is kutatta, tőle is tudjuk, hogy 1720 után a pannonhalmi főpát hívására érkeznek német telepesek a faluba. Német nevűek mégis kevesen maradnak, mert Bády Izidor, „a híres magyar pap” a 19. század második felében igyekezett megmagyarosítani a neveket. Galgóczi Erzsébet családjában anyai ágon fellelhető Kelemen családnév szintén német ősokeket rejt magában, korábban Keisingerek voltak. (Galgóczi Károlyné közlése)

2. Állatnév

Állatnevek alig fordultak elő a regényekben. Egy borjú nagyságú kuvaszt hívnak *Tiszá*-nak a „Közel a kés” című alkotásban. A „Félúton” című kisregényben egy gyengén tejelő tehenet *Gyémántos* néven neveznek meg.

3. Földrajzi nevek

3.1. Településnevek

Valóságos és fiktív helyneveket egyaránt találunk a művekben. A közvetlen környezetből való *Szentpál* neve, ez a falu határos Ménfőcsanakkal, ma Győrszemeréhez tartozik. Emlegeti az író *Sokoróalja* településeit, ezeket név szerint nem nevezi meg, de a Sokorói-dombsághoz tartozik az író faluja is. A közeli *Lébény, Szentkút* (ma Tétsszentkút) és a többször megnevezett *Győr* segít elhelyezni térben az eseményeket. Sokszor hivatkozik Galgóczi a *Szigetköz*-re, ahonnan hintóval jártak, ahol gazdag kulákok laktak. Valóságos helynevek még a búcsújáró helyek: *Csatka, Fehérvár*.

Az egyes jelenetek színhelye gyakran fiktív helynév. *Mezőfenék* kitalált falunév, jól felismerhető benne Ménfő, Ménfőcsanak. *Szalacska* talán *Csanak*-ra játszik rá, de lehet, hogy valóban a délvidéki települést idézi fel az író. *Püspökmonostor* az apró részletek alapján bizonyíthatóan Győr neve. Kitalált név még *Szegevár*.

3.2. Belterületi nevek

Itt szinte minden név azonos az '50-es évekbeli vagy mai névformákkal. Igaz, hogy a belterületről névvel ellátott helyet keveset találunk. Ilyenek az *Öreg utca*, a *Hegyalja*, néha úgy írja Galgóczi, hogy a *Hegy alatt* lakók. A háború után épült a ma is ezt a nevet viselő *Dózsa-telep*, valamint a tsz megalakulásakor létrejött *Új Élet major*. Ma ilyen nevű utca vezet abba az irányba, ahol eredetileg a major állt. A Bezerédj kastély mellett található a több mint háromszáz éves, a regényben *Szent Kristóf kápolná*-nak nevezett, a valóságban Mária Magdolna tiszteletére szentelt kápolna, amelyet a *Szemerédy* (a valóságban a Bezerédj) grófok építtettek.

Ménfőcsanak földrajzi nevein túl Galgóczi Győr belterületéről is felvillant néhány helyszínt. Hivatkozik például a *Püspökvár*-ra, a levéltárra és sok szórakozóhely nevét megemlíti.

3.3. Külterületi nevek

A mai ménfőcsanaki utcanevék átvezetnek bennünket a regénybeli külterületi nevekhez. A „Félúton”-ban szerepel az *Öreg út* végén levő *Kiáltó-domb*. Ma utcanév. Megismerhetjük a róla szóló legendát is: innen kiáltották szét az ellenség közeledtét. Sokszor előkerül a *Világosvár* nevű hely (Félúton, Szent Kristóf kápolnája). Győr elővára volt itt, meg is jegyzi az egyik szereplő, hogy *váracs* állt a dombon. Az elnevezés indítékát is megismerhetjük, rőzsetűzzel figyelmeztettek az ellenség közeledtére, így veszély idején világított. Ma utcanév. Napjainkban a *Királyszéki út* vezet ki a külterületi *Királyszek*-re. A történelem tanúsága szerint királyi, nádori gyűléseket, ítélő napokat tartottak e helyen az Árpád-korban. Megtudhatjuk az írótól a *Rákóczi-fa*, a *Rákóczi szőlők* történetét. Többször olvashatjuk a *Horgas* nevet, sokszor köznévi formában, mivel nemcsak a területet jelentheti, hanem a löszös talajon kialakult mélyutat is. A faluk egyesítése előtt Csanakfalut és Csanakhegyet kötötte össze a *Horgas*. Szintén ma is meglévő nevek a *Komlővölgy*, a *Paptag*.

A külterületi nevek visszatükrözik a táj felszíni formáit, a domborzat jellegét, a növényzetet, a gazdálkodási módokat.

Domborzatra (a „hegy” gerincére, oldalára, a lábánál elterülő völgyre) utal: *Kiáltó-domb*, *Mentes-oldala*, *Királyszek*, *Világosvár*, *Mogyoró-völgy*, *Akasztó-völgy* (a legenda szerint az áruló kurucokat elfogásuk után itt akasztották fel társaik), *Akácós-völgy*, *Apátkútvölgy*, *Komlő-völgy*, *Horgas*, *Rákóczi-fa* (Rákóczi egy magaslatról nézte a Koroncó és Ménfőcsanak közötti csatát ez alól a fa alól).

Erdők, különböző fák mint a táj fontos eligazodási pontjai: *Nagynyárfa-dűlő*, *Gyertyános-dűlő*, *Bőlényforrási kiserdő*, *Kanászerdő*.

Rétek, vizek megnevezése: *Pap-rét*, *Erdőanya-rét*, *Rába*, *Kölönte-híd*, *Fehér híd*.

A hitvilághoz, vallásossághoz, különböző, a falu életében döntő jelentőségű eseményhez kapcsolódó nevek: *Úrasztala-dűlő*, *Aldás-dűlő*, *Prédikáló-dűlő*, *Fehérkereszt*, *Hallgatós*, *Újhálás*.

A sok valóságos név mellett felbukkanó fiktív névalakok is híven visszaadják a táj jellegzetességeit. Azonban nem csupán ezt a különös szépségű dombok, völgyek, folyók, vizek, formálta tájat ismertetik meg velünk a földrajzi nevek, hanem a történelemre is visszautalnak, felrajzolják a falu régi nagyságát, jelentőségét.

4. Intézménynevek

Szórakozóhelyek neve igen nagy számban jelenik meg a művekben. Mindegyik kisregénynek fontos helyszíne a kocsmá, a vendéglátóhely. Általában ott találkoznak egymással a falu férfi tagjai – nőknek nem illik oda bemenni –, ott sűrűsödnek a konfliktusok, vagy – mint az első kisregényben – ott történik a gyilkosság. A faluban kocsmá és eszpresszó van, emellett fontos szerepet kap a határ közepén épült *Paprika csárda* is, sőt az események helyszíneként győri szállodák, éttermek, halászcserdák nevét is olvashatjuk.

A nevek egy része kételemű, jelzős szó szerkezetből áll, a jelző legtöbbször színnév: *Vörös Csillag étterem*, *Vörös Csillag Szálloda*, *Zöld koszorú (kocsmá)*, *Aranypotyka*, *Kék Duna*, *Arany Csillag*. A *kék*, *zöld*, *arany* és természetesen a kort jellemző *vörös* szín jelzőként ennél a névtípusnál megszokott. A *Vörös Csillag Szálloda* a szocialista időben Győr legelőkelőbb szórakozó- és szállóhelye volt.

A nevek egy másik csoportjában növénynév található, ezeknek a neveknek az egyedítő része egyelemű, de mindig használják a köznévi értelmező tagot is. Az író így beszél róla: a *Paprika csárda*, a *Rozmaring eszpresszó*.

Az előbb említett *Kék Duna* mellett megjelenik a táj másik jelentős folyója is a névben: *Rába eszpresszó*. Ezt a vízi világot jelzi a többször előforduló *Halászcserda* vagy a már említett *Aranypotyka*.

A humornak és természetesen a reklámnak is szerepe van a *Nem bánod meg* csárdanév kialakításában. A kor népi humora jelenik meg az *Önitató* névben. A falubeliek így nevezik a *Rozmaring eszpresszó*-t. Az *önitató*, *önitató* szó és fogalom a termelőszövetkezetek megalakulása után került be a falu szóincsébe. A tsz-istállóknban a szarvasmarhák és sertések itatását gépesítették, amit elég nehezen fogadtak el az emberek, ugyanis az addigi életük egyik legfontosabb mozzanata, az állatokkal való személyes törődés szűnt meg ennek bevezetésével. Ezt a konfliktust oldja föl szellemesen az emberek itatására való névkivetítés.

Többször említik a szereplők a *Hangya kocsmá*-t, amely a II. világháború előtti időben – tudjuk – Ménfőcsanak egyik neves vendéglője volt. A *Gergác* kocsmá külön-tereméről is szó esik a „Félúton”-ban, ez egy győri, abban az időben szintén létező vendéglátóhely volt.

A nevek egy része valóságos, létező (*Hangya*, *Vörös Csillag Szálloda*, *Gergác kocsmá*...), másik része fiktív, de a név jelentése, hangulata, szerkezete jellemző a kisregények világára, helyszíneire.

Intézménynevek közül meg kell említenünk a megalakult tsz, az *Új Élet Termelőszövetkezet* nevét. Ez több szempontból is stílusértékkel bír. Jellemző a korra ez a névválasztás. Az 1959-ben megalakult tsz-ek vagy „haladónak, forradalminak” tekintett magyar történelmi, irodalmi személyek nevét (*Dózsa*, *Rákóczi*, *Kossuth*, *Petőfi*) vették fel, vagy *Lenin*-t választották névadójuknak, vagy a kor szellemét tükröző *Új Élet*, *Előre*, *Haladás* típusú nevek mellett döntöttek. Egyrészt tehát tükrözi a kor névadási szokását. Más oldalról közelítve viszont világszemléletet közvetít. A megválasztott okos és új utat kereső fiatal parasztnőkök nagyon őszintén hisznek abban, amit csinálnak, úgy érzik, érdemes napi húsz órát dolgozniuk, mert egy szebb, könnyebb, emberibb élet alapjait rakják le. Madarász Dani gondolatait idézem a „Félúton” című kisregényből. „...ez az

istálló nemcsak a mának épült, hanem az eljövendő ötven-száz esztendőnek is. S mi lesz ebből a faluból húsz év múlva? De lehet, hogy előbb is. Kertváros, villatelep. Akkor már senki sem fog a házánál állatokkal vesződni, ez éppen olyan abszurdum lesz, mint teszem azt, kétszobás, erkélyes főbérleti lakás fürdőszobájában disznót nevelni... S ez lesz a helyes. Az állatokat, a legyeket, a trágyadombokat a településen kívülre kell száműzni.” Tehát a névben a regényhősök hite – és minden bizonnyal Galgóczi meggyőződése is –, illetve a később elnökként dolgozók csalódása, kisiklása, meghasonlottsága is benne van. Az sem elhanyagolható az írói névválasztással kapcsolatban, hogy ez valóságos, nem kitalált név, a falu lakói utcanévben örökítették meg első termelőszövetkezetük nevét.

Találhatók még a társadalomra jellemző nevek, mint például az *ÁVH*, a *Hazafias Népfront*, *MADISZ*. Ezek a magyar társadalom egészét villantják fel, nem csak a Galgóczi által kijelölt világra jellemzőek, nem részei az írói névadásnak, így ennek vizsgálatától eltekintek.

5. Címek

Néhány napilapról, hetilapról is szó esik a művekben. A *Nyugat-Magyarország* nevű lap jelzi, hogy az ország mely részén játszódnak az események. Riportere kiváló eszköz az elvtársak céljainak megvalósítására, a feleslegessé vált személyek lejáratását szolgáló módon végzi el. Emellett *Népszabadság*-ból idéznek a szereplők, illetve *Tibike*, a piperkőc főkönyvelő a *Nők Lapj*-t olvassa, annak divatrovata alapján öltözködik. Nem csak a becézés, de az általa olvasott lap megválasztása is jó írói fogás, magyarázat nélkül is jellemzi a szereplőt.

6. Márkanevek

Az italnevek a kort és a szereplők társadalmi hovatartozását is dokumentálják. Kezdetben *Bambi*-t isznak, de a Kossuth-díjas elnök már beviszi a lányát a városba és ott az előkelő étteremben van már *Pepsi-Cola* és *Coca-Cola*, de a szegény rendőrfiú mellettük csak málnaszörpöt iszik. Ugyanitt az elnök számára *Whisky Watt 69*, *Napoleon*, *Brandy*, *Baccardi*, *White Lady* a kínálat. Ő viszont visszautasítja „ezeket a pancsokat” és *Kecskeméti*-t kér. A *dobozos sör* nem tulajdonnév, de említésre érdemes, mert jelzi a mindennapok változását. A '70-es évek végén játszódo utolsó kisregényben már néha, nagyon ritkán dobozos sörhöz is hozzá lehet jutni.

Ugyanezt a változást a cigarettanevek is tükrözik. 1960 táján a szereplők *Munkás*-t, elvéve már *Symphonia*-t szívznak. A '70-es évek végén *Munkás*-t már csak a hajléktalan alkoholista öregasszonynak „löknek oda”.

Néhány járműnév is belekerül a regények szövegébe. Ezeknek szintén kort és szereplőt jellemző erejük van. Eleinte gyalog, kerékpáron és szekéren közlekednek. 1960-ban két fiatal (35 éves) tsz-elnök gyerekkori álma tejesül azzal, hogy az elvett állatait, szekere árán motort vehet magának. Ők maguk is érzik a helyzet groteskségét, de a *250-es Pannónia motor*-ral könnyebben járják a határt. A tsz kezdetben egy *Zetor*-t szeretne vásárolni, 10 évvel később már egy *Bjelorusz* szántja a földeket.

Az autómárkák szintén kimondatlanul is sok információt továbbítanak. 1970 táján, amikor Niklai Géza elnököt akarják tönkretenni, az újságíró így érkezik:

„...ütött-kopott *Pobeda* áll meg egy pillanatra. Sovány, szemüveges fiatalember lép ki belőle, búcsút int a zsúfolt autónak. – Háromkor itt! – s az iroda felé indul. Az autó továbbmegy.” (Pókháló: 174.) Amikor másnap a megyétől jönnek leltározni az elvtársak, „öt hajszálra egyforma *Volga* érkezik a termelőszövetkezet irodájához” (Pókháló: 205). A körülbelül tíz évvel később játszódó jelenetben a minisztériumból érkezik egy küldöttség, három fekete *Chevrolet* hozza az öt sötétbe öltözött férfit. Ugyanekkor a Pestről jött restaurátornőnek csak *Trabant*-ja van. Az is kordokumentum, hogy hány autóval jönnek, abban hányan utaznak, de az autó márkája is árulkodik a világ változásáról, arról, hogyan lesz a keletre irányultságból nyugati orientáltság.

Összegzés

„Valóságos képet akarok adni arról a néhány évtizedről, amelyben én mint író életem.” Ez az írói hitvallás olvasható a ménfőcsanaki emlékszoba tárlójában. A hiteles ábrázolás valóban fő jellemzője a Galgóczi-műveknek. Reális képet kapunk a korhangelatról, az események személyes sorsokat meghatározó következményeiről, azok szociális, kulturális és erkölcsi hátteréről. Azokat az éveket ragadja meg műveiben, amelyekben a változások a legembertelenebbek voltak. A régi rend már megbomlott, nem segítette, nem irányította az életet, az új viszont még csak alakult, csupán az ígéretei voltak. Ami körülöttük zajlott, láthatóan rosszabb volt az előző világnál, szenvedést, bizonytalanságot, elszabadult indulatokat és a biztos erkölcsi ítéletek megfogyatkozását hozta magával.

A nevek vizsgálata igazolja az írói szándékot. Még látjuk a régi szokásrendet a megszólításokban (*bátyám, fiam...*), de már ott az új is (*Deni, elvtárs...*). A keresztnemek közé beáramló újabbak és becézésük szintén a változást jelzi. Még feltűnőbb a folyamat a márka- és a szórakozóhelyneveknél (*Pobeda, Chevrolet*), sőt a helynevek közé is beszivárog (*Új Élet major*).

A Galgóczi Erzsébet által választott nevek egy része reális, azonosítható. Főként igaz ez a földrajzi megnevezések, a család- és kocsmanevek tekintetében. A nevek másik része fikció eredménye, de tipikussága folytán hiteles, a kort tárja elénk. Ezt a kereszt- és becézőnevek, valamint a címek és márkanevek jelzik.

Irodalom:

- Elvállaltam a sorsomat. Galgóczi Emlékalbum.* 1999. Győr–Ménfőcsanak.
- GALGÓCZI ERZSÉBET 1981. *Ez a hét még nehéz lesz.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1999. A személynevek közszói elemeiről. *Névtani Értesítő* 21: 274–81.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. sz. Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1964. Névdívat és irodalmi névadás. *Magyar Nyelvőr* 88: 285–93.
- SZABADY JÁNOS 2000. *Ménfőcsanaki séta.* Győr–Ménfőcsanak.